

УДК 336.027:338

Н. П. Новак,

д. е. н., д. ю. н., доцент кафедри публічного управління та права,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9929-1391>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.12.3

РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ЗАСОБАМИ ТА ІНСТРУМЕНТАМИ ІНСТИТУТІВ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

N. Novak,

Doctor of Economic Sciences, Doctor of Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Public Administration and Law, Kherson State Agrarian and Economic University

REGULATION OF TAXATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE BY MEANS AND INSTRUMENTS OF FINANCIAL LAW INSTITUTES

Аграрний сектор економіки загалом і аграрні підприємства як його ядро зокрема відіграють надзвичайно важливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки України і світу, використанні земельних та інших ресурсів й забезпеченні зайнятості населення, у формуванні бюджетних надходжень та одержанні валюти. Тому їх функціонування та збереження у стані війни, яку веде проти нашої країни росія, вимагає особливої уваги з боку державної влади, науковців та практиків. Одним із важливіших напрямів у цьому контексті є фінансове право та його складові, насамперед, оподаткування. Податки мають забезпечити й надходження до бюджетів усіх рівнів, і не шкодити своїм надмірним тягарем роботі бізнесу. Тому важливе значення має досягнення їх справедливості. Особливо це складно в умовах війни. Так, тільки за 3 перші місяці війни Верховною Радою України було прийнято 8 законів, направлених на удосконалення та оптимізацію оподаткування. Протягом наступного періоду здійснені й інші суттєві зміни та корегування в законах, нормах, пільгах, санкціях, адмініструванні загалом. Вони направлені на підтримку аграрних підприємств, захист внутрішнього аграрного ринку та представлення на зовнішньому. У теперішній час та у перспективі податкові інструменти та інститути мають бути доповнені й іншими засобами та інструментами інститутів фінансового права: дерегуляція агробізнесу; спеціальні програми кредитування; усунення бюрократичного тиску та корупції, у т.ч. через впровадження прозорих і доступних, неупереджених ділових онлайн послуг та адміністрування.

The agrarian sector of the economy in general and agrarian enterprises as its core in particular play an extremely important role in ensuring food security of Ukraine and the world, the use of land and other resources and ensuring the employment of the population, in the formation of budget revenues and obtaining foreign currency. Therefore, their functioning and preservation in the state of war, which Russia is waging against our country, requires special attention from the state authorities, scientists and practitioners. One of the more important directions in this context is financial law and its components, primarily taxation. Taxes should also provide revenue to the budgets of all levels, and not harm business operations with their excessive burden. Therefore, it is important to achieve their justice. This is especially difficult in the conditions of war. Yes, only in the first 3 months of the war, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted 8 laws aimed at improving and optimizing taxation. During the following period, other significant changes and adjustments were made in laws, regulations, benefits, sanctions, and administration in general. They are aimed at supporting agricultural enterprises, protection of the domestic agricultural market and representation on the foreign market. Currently and in the future, tax instruments and institutions should be supplemented with other means and instruments of financial law institutions: deregulation of agribusiness; special lending programs; elimination of bureaucratic pressure and corruption, including through the implementation of transparent and accessible, unbiased online business services and administration. Regulation of the taxation of agricultural enterprises by instruments and means of financial law, of course, should not consist in the abolition of budget-forming taxes. On the contrary, it can be tax incentives for local production of products in Ukraine; exemption from taxation of production for the purpose of modernization; benefits for relocated enterprises; for enterprises that employ internally displaced persons. These funds must be accompanied by special credit support programs. Business deregulation is an effective financial and legal instrument. This is the cancellation of unnecessary permissions and reviews; opaque rules and corruption mechanisms, bureaucracy, incl. and by using the

transparent business services of the Diya digital administration program and other electronic tools. Collectively, the mentioned and other means and instruments of financial law institutes will allow to simplify the operating conditions of domestic agricultural enterprises, increase their competitiveness and efficiency.

Ключові слова: оподаткування, аграрні підприємства, війна, інститути, інструменти, фінансове право, державна підтримка, дерегуляція, розвиток, адміністрування.

Key words: taxation, agricultural enterprises, war, institutions, instruments, financial law, state support, deregulation, development, administration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аграрні підприємства, агробізнес та аграрна сфера економіки України має важливе національне й світове значення. Вони зазнали колосальних збитків і втрат (ресурсних, людських, фінансових) в результаті російської військової агресії. І саме вони виявилися найбільш стійкими товаровиробниками серед інших учасників національного господарства в умовах жорстокої війни росії, змогли виробляти продовольство, забезпечити продовольчу безпеку країни і навіть експортувати зерно у великих масштабах, рятуючи від голоду населення інших країн. Оподаткування ж аграрних підприємств становить важливу частину процесу регулювання та підтримки їх розвитку. Також податки на прибуток, додану вартість, доходи фізичних осіб, земельний податок та інші є важливим джерелом наповнення державного і місцевих бюджетів.

Тому питання організації та регулювання оподаткування аграрних підприємств як важливих суб'єктів агробізнесу, національного господарства є актуальними зараз і збережуть свою актуальність у перспективі. На це впливають євроінтеграційні прагнення країни та необхідність гармонізації вітчизняного фінансового права у цій площині; економічне обґрунтування агробізнесу бути представленим на європейському та світовому аграрних ринках; впровадження інновацій у виробничу діяльність, маркетинг, організацію та управління аграрних підприємств. Тактичного вирішення потребують форс-мажорні та інші проблеми оподаткування тих суб'єктів господарювання, які постраждали від російської військової агресії; надають значну допомогу населенню та армії, місцевим громадам; зберігають повну або часткову зайнятість працівників.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідно зазначити, що проблеми оподаткування аграрних підприємств досить глибоко вивчені та узагальнені зарубіжними й вітчизняними вченими-економістами. Так, авторами фундаментальних та прикладних досліджень з широкого кола проблем оподаткування, функціонування податкової системи й податково-

го процесу є Дж. Бреннан, А. Вагнер, Г. Мюрдаль, В. Парето, А. Сміт, Дж. Мілль, Д. Рікардо, Дж. Стігліц, Б. Хансен, О. Василик, Д. Гетманцев, А. Даниленко, Л. Сідельнікова, А. Соколовська, В. Федосов. Облік податків і зборів, його відповідність національним та міжнародним стандартам, автоматизацію вивчали А. Бурковська, В. Жук, М. Коцупатрий, І. Крюкова, Т. Маренич, Є. Подаков, О. Сарапіна. Питанням оподаткування доходів фізичних осіб, праці і зарплати, їх обліку та аналізу; обліку та адміністрування земельного податку, місцевих податків і зборів присвячені праці Л. Мармуть, Н. Новак, М. Ігнатенка, Б. Язлюка. Впровадження інновацій та програмування процесів оподаткування, їх обліку та аналізу, їх інституційне забезпечення вивчали Волкова О.Г., Луценко І.С., Хомутенко В.П. Проте регламентування оподаткування, його розвитку та використання в інтересах аграрних товаровиробників і країни з допомогою інститутів та інших інструментів фінансового права потребують додаткових розробок.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування пріоритетного значення та напрямів використання інститутів та інших засобів фінансового права для здійснення, розвитку та регулювання оподаткування аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У широкому розумінні фінансове право означає систему правових норм для регулювання суспільних відносин у сфері зберігання та використання коштів державою для забезпечення реалізації державних функцій. Воно має чітку систему організації фінансово-правових норм, їх об'єднань (інститутів) та підгалузей. За функціональною роллю вони є регулятивними, охоронними; за змістом — матеріальними, процесуальними та ін. Підгалузями фінансового права, безумовно, є податкове, банківське, бюджетне право та ін. [1—4].

Головними його джерелами є Конституція України, Бюджетний та податковий кодекси, відповідні нормативно-законодавчі акти органів

влади. Важливо вказати, що всі інститути та підсистеми фінансового права мають свою специфіку, але вони тісно пов'язані та взаємодіють між собою. Так, для аграрних підприємств та їх оподаткування у контексті фінансового права використовуються наступні важливі загально-правові методи: імперативний — передбачає безумовне виконання нормативно-законодавчих приписів і заборону суб'єктам господарювання самостійно обирати певну поведінку.

Субординаційний метод застосовується для сторін, які юридично нерівні. Як правило, означає, що державні органи або їх представники направляють аграрним підприємствам передбачені законом вказівки, які мають бути виконані. Диспозитивний метод дозволяє агробізнесу вибрати певну поведінку у межах законодавства; переважно, характерний для відносин з банками. Рекомендаційний метод надає певні зразки або моделі поведінки для підприємств агробізнесу. З вказаними методами тісно пов'язані правові принципи оподаткування як складники самостійної системи правового регулювання агробізнесу. При цьому їх доцільно розглядати як норми фінансового та податкового права, не тожні від моральних, культурно-етичних, релігійних, корпоративних принципів, правил і норм.

До основних правових принципів оподаткування, у т.ч. аграрних підприємств, відносяться: принцип рівності та справедливості — податки для формування фінансів держави повинні платити всі пропорційно отримуваним доходам; податки повинні бути чітко визначеними, зрозумілими та обґрунтованими, у т.ч. це стосується термінів і способів сплати; принцип економічності стягування; принцип зручності сплати для платників [5, с. 117]. Будучи розширеними та доповненими різними авторами, вони можуть бути згрупованими у фінансово-правові (достатність податків для покриття державних витрат; еластичність та рухливість), виробничо-економічні (обґрунтований вибір об'єкту оподаткування; раціональність податкової системи), морально-правові (принцип справедливості), податкового адміністрування (визначеність; зручність сплати; економічність стягування).

У такому розумінні названі принципи являють собою правові засади регулювання фінансово-економічних відносин, які формуються та здійснюються у процесі адміністрування податків, платежів і зборів; забезпечують повне задоволення фіскальних державних інтересів з однієї сторони й врахування можливостей та інтересів платників податків — з іншої сторони. Їх сутність також відображає економічні закони та економічні процеси життєдіяльності суспіль-

ства. Закріплені у ст. 4 Податкового кодексу України, вони являють собою його теоретико-методологічну основу. Цінності, що у них закладені, повинні постійно втілюватися в усіх нормах, що регулюють податкові правові відносини.

Необхідно зазначити, що фінансово-правові відносини в аграрному секторі економіки країни є надзвичайно важливими і в теоретичному, і в практичному аспекті. Адже саме аграрні суб'єкти господарювання забезпечують значною мірою наповнення державного й місцевого бюджетів, формують національне багатство країни й добробут великої кількості людей персонально, вирішують завдання продовольчої безпеки, у тому числі у світовому вимірі [6—9]. Так, Міністерство аграрної політики та продовольства України реалізовує стратегію розвитку аграрного сектора до 2030 р., направлену на забезпечення продовольством 1 млрд. населення планети. Уже на 2021 р. наша країна забезпечувала продовольством 400 млн осіб, тоді як ще 20 р. тому — лише 40 млн.

Згідно даних Держмитслужби, зовнішньоторгівельний обіг аграрної та продовольчої продукції у 2021 р. становив понад 35,4 млрд дол або 25,1% від усього його обсягу. При цьому експорт продукції аграрного сектору досяг 27,7 млрд дол або 40,7% загального експорту товарів. За результатами господарювання частка сільського господарства у структурі валового внутрішнього продукту була найвищою серед інших галузей економіки і досягла 10%. Відповідно, аграрні товаровиробники забезпечують значні податкові надходження до бюджету. Вони сплачують місцеві та загальнодержавні податки.

Проте внаслідок варварської військової агресії росії аграрні товаровиробники, а значить, і національне господарство зазнали колосальних втрат. Згідно спільних оцінок Міністерства сільського господарства й продовольства України та Центру досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр), найбільшої шкоди окупанти завдали людям, щоденно забираючи людські життя, людське житло, домашніх і сільськогосподарських тварин й інше майно. Постраждали земельні ресурси на окупованій та деокупованій території через небувале в історії людства мінне забруднення, пошкодження бомбами, ракетами й снарядами, окопами, рухом важкої військової техніки.

Колосальної шкоди завдано й продовжує завдаватися військовій техніці. Загалом на кінець 2022 р. зруйновано або викрадено понад 84 тис. одиниць техніки й устаткування. Їх вартість оцінюється у 2,9 млрд дол. США. Це складає 44 % обсягу фізичних руйнувань, завданих вітчизняному аграрному сектору.

Крім смертоносних атак і знищення населення й населених пунктів, окупанти організували знищення, викрадення й вивезення продовольчої продукції. Обсяги вкрадених зернових досягли 2,8 млн т, а олійних — 1,2 млн т загальною вартістю 1,87 млн грн. Також було зруйновано зерносховищ загальною місткістю 9,4 млн т. Їх ремонт та нове будівництво оцінюються в 1,1 млрд дол. Значної шкоди зазнали багаторічні насадження. Окупанти привласнювали паливно-мастильні матеріали й засоби захисту рослин, мінеральні добрива й інші активи.

Величезних втрат зазнало тваринництво. Це 400 тис. бджолосімей; 95 тис. овець та кіз; 212 тис. великої рогатої худоби; 507 тис. свиней; 11,7 млн птахів. У грошовому вимірі загалом це складає 6,6 млрд дол. або 23% вартості активів сільськогосподарських підприємств. Тобто, майже 25% вітчизняного агросектору зруйновано. У вигляді непрямих втрат через скорочення посіяних і зібраних площ, зниження урожайності внаслідок спрощення технологій виробництва було втрачено ще 11,2 млрд. дол. Так, урожайність ячменю впала на 33,3%, соняшнику — на 31%, кукурудзи — на 18,3%. Через зменшення виробництва навіть за оптимістичного сценарію втрати аграрних підприємств очікуються на рівні 3 млрд. дол. у рослинництві.

Спад тваринництва фіксується на рівні 31% у виробництві молока, 29% — продукції свинарства, 21% — яєць. Річні втрати тваринництва й бджільництва оцінюються у майже 350 млн дол. Через ріст цін на паливо аграрні товаровиробники вже втратили 485 млн дол, а на добрива — 377 млн грн. Небувалих руйнувань зазнала логістика й логістичні зв'язки. Так, вартість перевезень у багатьох випадках зросла в рази — з 30 дол. за 1 т продукції до 150 — 200, тобто в 5—7 разів. Внаслідок блокування торгівлі експортноорієнтованої продукції і низьких внутрішніх цін на неї втрати складуть ще 18,5 млрд дол. До цього слід додати величезні збитки переробних і харчових галузей. Як наслідок, від російської неспровокованої агресії прямі й непрямі втрати та збитки сумарно перевищують 40 млрд дол.

Та навіть у цих умовах, постійно ризикуючи бути під обстрілами, підірватися на мінах, повною мірою не забезпечити виробництво та реалізацію продукції аграрні товаровиробники працюють. Тим самим вони забезпечують один з найважливіших складників національної безпеки — продовольчу [10—12]. Тому першочерговим завданням є їх державна підтримка у т.ч. засобами та інструментами фінансового права, насамперед податками. Сільське господарство підтримується державою у формах прямої або непрямої державної підтримки практично у всіх країнах світу.

Необхідно зазначити, що види податків, їх величини, податкові зобов'язання аграрних підприємств в Україні постійно змінюються та корегуються. Як відомо, ще у близькому минулому податки аграрних товаровиробників були представлені місцевими (податок на нерухоме майно, екологічний, збір за спеціальне використання природних ресурсів, земельний, фіксований сільськогосподарський податок та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та загальнодержавними (податок на прибуток, військовий, податок на додану вартість (ПДВ) та єдиний соціальний внесок (ЄСВ).

Нові податкові правила запрацювали для аграріїв з початку 2022 р. Згідно них, власникам земельних ділянок буде нараховуватись мінімальне податкове зобов'язання (МПЗ), яке не може бути меншим від встановленого мінімального рівня 1000 грн, залежно від нормативної грошової оцінки землі). У мінімальне податкове зобов'язання входить податок на землю; податок з доходу на продаж урожаю, вирощеного на цій ділянці; податок на доходи фізичних осіб; військовий збір із зарплати найманих працівників. 60% зібраних коштів буде направлено до місцевих бюджетів, 25% — до державного бюджету, 15% — до обласного. Для малих фермерських господарств розміром менше 20 га встановлена пільга 50% МПЗ.

Війна призвела до значних людських жертв та матеріальних і грошових збитків. Це спонукало необхідність посилення підтримки аграрних підприємств. Тому в Україні було значно знижено податкове навантаження на підприємства. Так, з 01.04.2022 р. і до завершення дії воєнного стану підприємці першої та другої груп можуть не сплачувати єдиний податок і не заповнювати декларацію платника єдиного податку. Платники єдиного податку 3-ї групи ставка єдиного податку на період воєнного стану становитиме 2%. Вони також звільняються від необхідності нарахування, сплати та подання податкової звітності з ПДВ з операцій на постачання товарів, робіт та послуг на території України. Можливість обрати спрощену систему оподаткування можуть обрати підприємці з граничним розміром календарного доходу 10 млрд грн на рік.

Держава використовує й інші засоби податкового регулювання [13—15]. Так, впроваджено мораторій на податкові перевірки на період воєнного стану. Однак через встановлення цінового регулювання на деякі товари податковий надано право здійснювати спостереження і контроль за дотриманням встановлених державою фіксованих цін та торгівельних надбавок. Також дозволено подавати фінансову звітність у папе-

ровій формі. Військово-цивільним адміністраціям надано право звільняти майно з під податкової застави у спрощеному порядку. Передбачено презумпцію правомірності підприємця чи керівника у випадку втрати первинних облікових документів через бойові дії або окупацію.

Суттєвих змін зазнали процедури адміністрування, контролю та обліку платників податків. Доповнено правила справляння податку на доходи фізичних осіб; податку на додану вартість; акцизу; єдиного податку. На територіях, де велися або ведуться бойові дії, аграрні товаровиробники звільнені від плати за землю; від МПЗ; від екологічного податку; від податку на нерухоме майно. На період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його припинення не застосовуються штрафні санкції, відмінюється пеня. Не застосовуються санкції за порушення вимог Закону України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій" — РРО. Від сплати ЄСВ за мобілізованих працівників також звільнено аграрні підприємства.

Однак податкові пільги були ухвалені в розрахунок на скорочення війни, але цього не сталося. Однак цього не сталося і потреби у фінансуванні оборони лише зростають. І єдиним джерелом надходжень до бюджету залишаються справедливі податки. Тому Міністерством фінансів України розроблено проект закону про скасування таких норм, як: можливість для ФОПів та юридичних осіб бути платниками 3-ї групи із застосуванням ставки 2% від доходу; можливість для платників 1-ї та 2-ї груп не сплачувати єдиний податок; мораторій на проведення документальних перевірок; відсутність штрафів за невикористання РРО; відсутність штрафів за порушення податкового законодавства. Безумовно, ці пропозиції мають бути всебічно обговорені та виважені.

Очевидно, що посиленню контролю мають бути заходи на підтримку бізнесу у вигляді впровадження прийому податкових накладних; позбавлення права наперед арештовувати кошти й встановлення мінімальних сум податкових накладних, які не можуть зупинятися. Потрібні й реальні реформи податкової служби для мінімізації зловживань з боку податківців.

ВИСНОВКИ

Регулювання оподаткування аграрних підприємств інструментами й засобами фінансового права, безумовно, не має полягати у скасуванні бюджетоутворюючих податків. Навпаки, це можуть бути податкові стимули для локального виробництва продукції в Україні; звільнення від оподаткування виробництв з метою модернізації; пільги для релокованих підприємств; для під-

приємств, які приймають на роботу внутрішньо переміщених осіб. Вказані засоби повинні супроводжуватися програмами спеціальної кредитної підтримки. Дієвим фінансово-правовим інструментом є дерегуляція бізнесу. Це скасування непотрібних дозволів та рецензій; непрозорих правил та корупційних механізмів, бюрократії у т.ч. й шляхом використання прозорих ділових послуг застосунків цифрової програми адміністрування "Дія" та інших електронних інструментів. У сукупності названі та інші засоби та інструменти інститутів фінансового права дозволять спростити умови функціонування вітчизняних аграрних підприємств, підвищити їх конкурентоспроможність та ефективність.

Література:

1. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2019. 596 с.
2. Ігнатенко М.М., Сарапіна О.А. Вплив автоматизації обліку та фінансової звітності на безпеку підприємств. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 38. С. 47—53.
3. Хомутенко В.П., Луценко І.С., Хомутенко А.В., Волкова О.Г. Оподаткування суб'єктів господарювання: навч. посіб. Одеса: "ВМВ", 2014. 418 с.
4. Коцупатрий М., Пилипенко К., Кучеренко М. Організаційно-методичні основи впровадження та вдосконалення внутрішньогосподарського контролю дебіторської заборгованості за нетоварними операціями. Економічний вісник університету, Вип. 47. 2020. С. 75—81.
5. Марков Р.Р. Удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення сільського господарства технічними засобами. Економіка АПК, 2019, № 5. С. 115—123.
6. Романюк І.А. Державна підтримка та регулювання розвитку малих підприємств сільського зеленого туризму. Економіка і менеджмент культури. № 1. 2017. С. 56—60.
7. Ігнатенко М. М., Новак Н. П. Нові вимоги нормативно-законодавчого забезпечення обліку, оцінки та оподаткування використання земельних ресурсів. Економіка та держава. 2018. № 2. С. 4—6.
8. Митяй О.В. Основні напрями підвищення інвестиційної привабливості аграрних підприємств на рівні держави і регіону як складової конкурентоспроможності. Інноваційна економіка, 2015, № 4. С. 122—128.
9. Ігнатенко М. Здійснення автоматизації бухгалтерського обліку аграрних підприємств на засадах впровадження нових програмних

продуктів і моделей. Аграрна економіка. 2019. № 42. URL: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/555/580> (дата звернення: 20.05.2023).

10. Мармуль Л.О., Коваленко І.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності переробних підприємств агропромислового комплексу. Економіка АПК. 2008. № 12. С. 62—69.

11. Подаков Є.С. Шляхи удосконалення оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Таврійський науковий вісник. 2015. № 91. С. 307—312.

12. Романюк І.А. Вплив податків на розвиток підприємств туристичної галузі в Україні. Управління розвитком соціально-економічних систем: матер. Другої Міжнар. наук.-практ. конф., 11—12 квітня 2019 р. Харків: ХНТУСГ, 2019. С. 154—156.

13. Синенко О. Фінансовий механізм функціонування аграрних підприємств: зарубіжний досвід. Фінансовий простір, 2019, Вип. 2 (34). С. 125—137.

14. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7854> (дата звернення: 20.05.2023).

15. Marmul L., Marchenko O., Pylypenko K., Velychko T., Hranovska V. Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development. International Journal of Management (IJM), 11 (3), 2020, pp. 287—293.

References:

1. Hryhor'yeva, K.H. A. (2019), *Derzhavna pidtrymka sil's'koho hospodarstva Ukrayiny: problemy pravovoho zabezpechennya* [State support of agriculture of Ukraine: problems of legal support], Vydavnychyy dim "Hel'vetyka", Kherson, Ukraine.

2. Ihnatenko, M.M. and Sarapina, O.A. (2018), "The impact of automation of accounting and financial reporting on the security of enterprises", *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, vol. 38, pp. 47—53.

3. Khomutenko, V.P. Lutsenko, I.S. Khomutenko, A.V. and Volkova, O.H. (2014), *Opodatkuvannya sub'yektiv hospodaryuvannya* [Taxation of economic entities], "VMV", Odesa, Ukraine.

4. Kotsupatryy, M. Pylypenko, K. and Kucherenko, M. (2020), "Organizational and methodological foundations of implementation and improvement of intra-economic control of receivables for non-commercial transactions", *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, vol. 47, pp. 75—81.

5. Markov, R.R. (2019), "Improvement of the organizational and economic mechanism of pro-

viding agriculture with technical means", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 115—123.

6. Romaniuk, I.A. (2017), "State support and regulation of the development of small enterprises of rural green tourism", *Ekonomika i menedzhment kul'tury*, vol. 1, pp. 56—60.

7. Ihnatenko, M.M. and Novak, N.P. (2018), "New requirements of regulatory and legislative provision of accounting, assessment and taxation of the use of land resources", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 4—6.

8. Mytyay, O.V. (2015), "The main directions of increasing the investment attractiveness of agricultural enterprises at the state and regional level as a component of competitiveness", *Innovatsiyna ekonomika*, vol. 4, pp. 122—128.

9. Ihnatenko, M. (2019), "Implementation of accounting automation of agricultural enterprises based on the introduction of new software products and models", *Ahrarna ekonomika*, vol. 42, available at: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/555/580> (Accessed 20 May 2023).

10. Marmul', L.O. and Kovalenko, I.V. (2008), "State regulation of investment activities of processing enterprises of the agro-industrial complex", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 62—69.

11. Podakov, Ye.S. (2015), "Ways to improve taxation of agricultural producers", *Tavriys'kyi naukovy visnyk*, vol. 91, pp. 307—312.

12. Romaniuk, I.A. (2019), "The impact of taxes on the development of enterprises in the tourism industry in Ukraine", *materialy Druhoyi Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. Upravlinnya rozvytkom sotsial'no-ekonomichnykh system* [materials of the Second International Scientific and Practical Conference. Management of the development of socio-economic systems], KHNTUSH, Kharkiv, Ukraine, pp. 154—156.

13. Synenko, O. (2019), "Financial mechanism of functioning of agricultural enterprises: foreign experience", *Finansovyy prostir*, vol. 2 (34), pp. 125—137.

14. Ihnatenko, M.M. Levayeva, L.Yu. and Romaniuk, I.A. (2020). "Information provision of organizational and economic priorities for the development of farms and agricultural enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7854> (Accessed 20 May 2023).

15. Marmul, L. Marchenko, O. Pylypenko, K. Velychko, T. and Hranovska, V. (2020), "Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development", *International Journal of Management (IJM)*, vol. 11 (3), pp. 287—293.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2023 р.